

ROZEN, MINNA, *A History of the Jewish Community in Istanbul, the Formative Years, 1453-1566*, Leiden-Boston 2002, XV-414 Sayfa, Nâşri, Hollanda'daki Brill Yayınevi'dir.

Türk toplumu içinde yer alan Musevi cemaati üzerinde çok sayıda yapılan araştırmalara bir yenisi daha katılmış bulunuyor. Hazırlayan en faal ve çok sayıda vesikanın meydana geldiği seneleri araştırması için sınırlamış, bu sayede en mühim kaynaklara ulaşabilme fırsatını yakalamıştır.

Oniki bölüme ayrılan esere, kullanılan vesikalar, kaynakça ve dizin eklenmiştir. Böylece her bir araştırmacı için ilgi duyacağı konu ile ilgili bilgilere rahat ulaşması sağlanmıştır. Giriş kısmı, tarihi hâdiselerin birbirini takip ettiği sıra ile belirlenmiştir. Birinci kısım "Osmanlıların İstanbul'u fethetmesi ve Bizansın sonu" ile alakalıdır (s. 1-15). Burasının bir medeniyetten öteki bir medeniyetin idaresi altına girmesi, Musevi toplumunu da yakından ilgilendirir. 1451 senesinde başlayan fetih hazırlıkları 29.V.1453 günü Fatih Sultan Mehmed'in şehre girişi ile sonuç verdi. Araştırmacı bunu ihmal etmiyor ve uzun dipnotları koymuş bulunuyor ve cemaatin uzun zaman Kasım Paşa ve Hasköy diye adlandırılan mahallerde ne zamandan beri mevcut bulduklarına değinirken anakaynaklardan istifade etmiştir. Kuşatma sırasında Osmanlı tarafında destekte bulunmama ilkesi ile savunmalara aktif katılmama tutumu Musevilerin asırlarca sürdürdükleri bir geleneğin uzantısıdır. Nüfusları az olduğu için neticeye ulaşamayacak çarpışmalara katılmadılar ve vardıklarını da böyle devam ettirdiler.

Tarihi tekâmül esnasında Musevi ile olan ilişkinin hangi aşamada olduğu da merak edilmiştir ve araştırmacı 1492 senesinde İspanya'dan yurdu terk etmekle zorlanan Musevi asıllı toplulukların, Osmanlı topraklarında iskân edilen grupların yayılış ve etkinliğini açığa kavuşturuyor (s. 47 ve s. 226'da başlayan bahisler). Büyük oranda zengin ve faal ticaret merkezlerine yerleşen Musevi cemaati mensupları geleneklerine bağlı olarak yaşamaya devam ettiler ve 12. bölümde ele alınan bu konu (s. 278-303) muhtelif zamanlarda diğer araştırmacıların ele aldıkları hususlardır. Zira azınlık duygusu bir toplumda çeşitli meseleleri beraberinde getirir. Musevi cemaati siyasi huzursuzluk yaratmadan, s. 222'de başlayan İktisat Hayatı kısmında maddi gelişmeyi kendisi için hedef seçmiş ve şahsî varlıkları yanında bütünlük ruh ve dinini de sürdürmüşlerdi ve araştırmacı sonraki bölümde Kültür Çalışmaları (s. 244) konusunu tahlil etmiştir. Bu aşamada en mühim husus kitap basımı için gösterilen gayretlerdir: s. 264'de başlatılan Kitap Piyasası saturları, siyasi tarih yanında kültür çalışmalarının olgunlaşmasının faydasına değinir. Bu arada matbaanın keşfinden sonra Türkiye'de uzantısının Museviler tarafından açılan matbaa ile başardıklarını görüyoruz. Ne yazık ki devam ettiremeyen bu çaba, İbrani harfleri ile Türk dil ve tarih çalışmaları yaratılması bu cemaatin başarıları arasındadır (s. 283'de tahlil edilen kısımdır). Bu devirleri ihtiva eden bir çalışmada Yasef Nasi'nin konu edilmesi kaçınılmazdır, zira girişimciliği, becerisi, ileri görüşlülüğü, yatırım gücünün becerisi sayesinde sivriyen bu zatın yarattığı etkinin asırlarca haurlanması ve eserlere mevzu teşkil etmesi rastlantı değildir (s. 211 n. 47 ve s. 240-241 n. 56). Sonradan Osmanlı maliyesi içinde büyük çaplı mukataaların işletilmesine girişen bu topluluğun, ödedikleri külliyetli miktarlardaki meblağlar devirlerinde olduğu kadar sonraki senelerde de hem gıptayı çektiler hem de muhtelif rivayetlerin yayılmasına yol açtılar. Bu ticaret bağlantısı Venedik şehri ile İstanbul arasında sürdü gitti ve kitabın başındaki senelerde en parlak olgunluğuna ulaştı ve müellif tarafından s. 237'de işlenen bu konu asırlarca sürüp gitmiştir. Elimizdeki kitap içinde, cemaat duygusunun çok güçlü bulunduğu Museviler arasında aile statüsü için özel

yer ayrılmıştır (s. 99-196). Son senelerde epey sayıdaki kitabın neşrine yol açan aile meselesi hakkında araştırmacı, ulaşmamıza mümkün olmayan kayıtlar sayesinde sonuçlarını sıralamıştır.

Brill Yayınevi'nin üstlendiği Osmanlı Devleti ve Mirası serisi içinde yer alan bu kitabın, öteki neşriyat kadar araştırmacılara faydalı olacağını ümit ediyoruz ve Osmanlı kaynaklarına aşina olmakta çok becerikli olan İsraili araştırmacıların yeni eserler vermelerini bekliyoruz.

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU